

A Kárpátaljára érkező külföldi beruházások

Rezümé A külföldi befektetők számára Kárpátalja vonzó lehetőségeket kínál a társadalmi-gazdasági szféra sok ágazatában, mivel szomszédos az Európai Unió több tagállamával, viszonylag olcsó munkaerővel és gazdag természeti erőforrásokkal rendelkezik. Az adott munka elemzi a megyébe érkező külföldi beruházások számadatait, azok területi megoszlását, vizsgálja növekedésük vagy csökkenésük okait, illetve a megye gazdasági fellendülésének perspektíváit. A tanulmányban szereplő adatok elemzése alapján levonható a következtetés, hogy Kárpátalján a beruházásokban jelentős visszaesés figyelhető meg, mely többek között a világban és Ukrajnában is érezhető gazdasági válsággal, illetve az ország politikai instabilitásával magyarázható.

Резюме Для іноземних інвесторів Закарпаття пропонує привабливі можливості в багатьох секторах суспільно-економічної сфери. Це і близьке розташування до країн Європейського Союзу, і наявність відносно дешевої робочої сили, і багатий природно-ресурсний потенціал. Дана робота аналізує статистичні дані про іноземні інвестиції, які надходять в область, зокрема їхній просторовий розподіл, досліджує причини зростання чи зниження обсягу інвестицій, а також перспективи економічного розвитку регіону. На основі аналізу статистичних матеріалів можна зробити висновок, що обсяг інвестицій в економіку Закарпаття значно скоротився. Причиною цього можуть бути як світова економічна криза, так і криза української економіки, а також політична нестабільність в Україні.

Kárpátalja földrajzi elhelyezkedése, történelme és etnikai összetétele szempontjából sajátos adottságokkal rendelkezik az ukrán régiók sorában. Fontos gazdasági, kulturális, politikai hídként szolgál Ukrajna és az Európai Unió között, ezért stratégiai megfontolásból is feladata a földrajztudománynak e térséggel foglalkoznia. Az Európai Unió keleti bővítése, Magyarország, Lengyelország, Szlovákia, illetve Románia uniós taggá válása új geopolitikai környezetet teremtett Kárpátalja számára. Az EU közelsége, a természeti erőforrások megléte, az olcsó munkaerő, az emberek magas fokú képzettsége kedvező feltételeket kínál a külföldi beruházók részére.

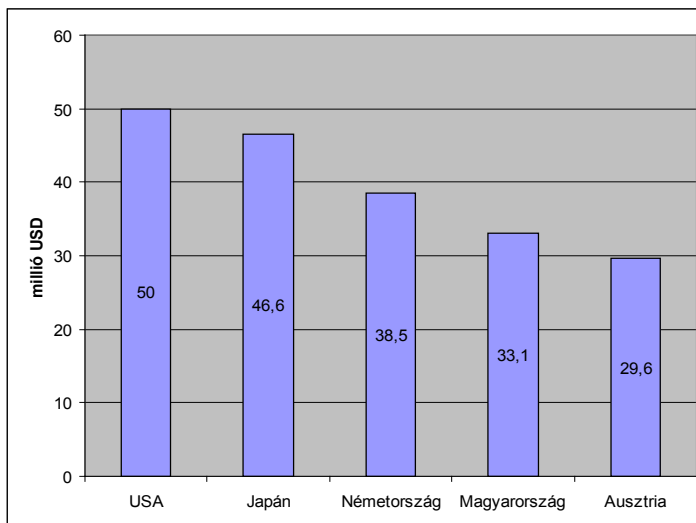
Területünk jelenleg 103 országgal működik együtt. Közülük 57 országba exportálunk, míg 98 országból importálunk. A 2010-es év első felében (január–szeptember) az export, illetve az import 804,3 millió USD-t, illetve 960,7 millió USD-t tettek ki. Ez a 2009-es év ugyanezen periódusához képest az export esetében 26,3%-os, az import esetében pedig 44,0%-os növekedést jelent. Az Európai Unió tagállamaiba az export 83,8%-a, a FÁK államaiba pedig 8,8%-a érkezett. A megyében előállított termékek legnagyobb felvásárlói: Magyarország, Ausztria, Németország, Oroszország, Szlovákia, Olaszország, Lengyelország, Románia és a Cseh Köztársaság [8]. Olaszországot és Szlovákiát kivéve az export mennyisége mindenütt növekedési tendenciát mutatott. A beszállító országok közül Németország áll az élen, őt követi Magyarország, Kína, Csehország, Oroszország, Ausztria és Olaszország. A FÁK államai közül a legtöbb áru Fehéroroszországból érkezett. Az import 63,4%-ban az EU tagállamaival, 9,8%-ban pedig a FÁK országaival bonyolódott le [7]. Meg kell jegyezni, hogy az elmúlt évek során tovább növekedett az áruforgalom a FÁK államaival.

Ami az áruválasztékot illeti, az utóbbi évek során nem sok változás történt. Az export terén az előző években is az elektromos gépek és berendezések kivitele állt a lista élén a maga 23,7 százalékos részarányával. Ezt követik a faáru és a fából készült termékek (21,9%), illetve a különböző ruhaipari termékek és élelmiszerek (15,7%) exportja. A további árucikkek kivitelének sorrendje: bútorigipari termékek (9,1%), vegyipari készítmények

* A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola volt földrajz szakos hallgatója. A tanulmányt Izsák Tibor lektorálta.

(4,6%), játékok (3,3%), kazánok és egyéb vasipari termékek (3%), műszerek (2,1%). Az import tekintetében merőben más a helyzet. Az első helyen a fémipari szerkezetek és berendezések szerepelnek (16,5%), amelyeket a közlekedési eszközök (15,9%), az élelmiszerfélék (8%), a műanyagcikkék (4,9%), a vegyszerek (3,5%), az elektromos gépek és berendezések (3,2%), illetve a papíripari termékek (2,2%) behozatala követ [7].

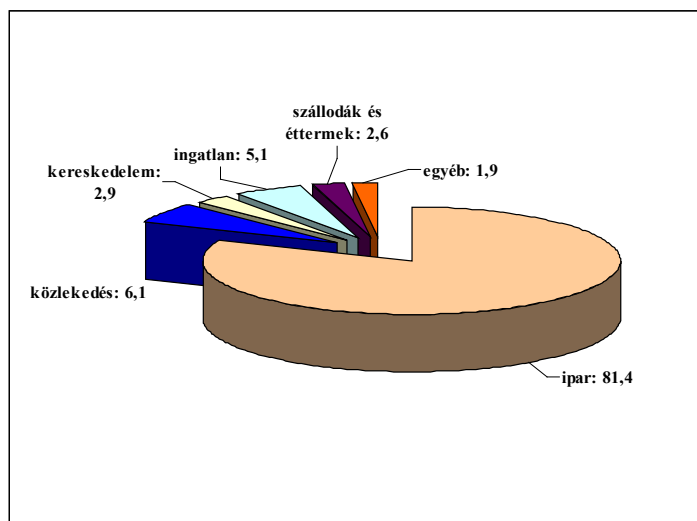
Kárpátalján 857 külföldi érdekltségű vállalkozás tevékenykedik, melyek munkafolyamataiban a kárpátaljai munkaképes lakosság több mint egyharmada vesz részt, ami azt jelenti, hogy minden negyedik ember ilyen típusú vállalatnál dolgozik [7]. Az elmúlt tíz hónap alatt ezek a vállalkozások 3,2 milliárd értékű terméket állítottak elő, ami a megyei össztermék 74%-át teszi ki. A megyében az elmúlt 16 év alatt a gazdaságba befektetett külföldi tőke összege valamivel több, mint 355 millió dollár volt, amellyel az Ukrajnában befektetett külföldi tőke alapján a 13. helyet foglalja el az ország más területei között. A Kárpátalja gazdaságába érkező működő tőke 49 országból származik, de a befektetések 65%-át öt ország adja: USA, Japán, Németország, Magyarország, illetve Ausztria [8]. Az USA 50 millió dollárával az összbefektetések 15%-át teszi ki, Japán a maga 46,6 millió dollárával az összbefektetések 13,1%-át mondhatja magáénak, a harmadik helyen Németország áll (38,5 millió USA-dollár, az összbefektetések 13%-a). Magyarország 33,1 millió USA-dollárnyi befektetésével az összbefektetések 9,5%-ával bír, Ausztria 29,6 millió USA-dollárral az ötödik helyet foglalja el (1. ábra). A további sorrend: Lengyelország, Hollandia, Olaszország, Szlovákia és Svájc. Az említett tíz országra esik a megyébe érkező beruházások több mint 80%-a, ahol csaknem 64%-ot az Európai Unió tagállamai tudhatnak magukénak [10]. Kárpátalja külkereskedelmi forgalma a határ menti országokkal a következőképpen oszlik meg: Magyarország – 74%, Szlovákia – 13%, Lengyelország – 9%, Románia – 4% [7].

1. ábra. A legfontosabb befektető országok Kárpátalja megyében [7]

Ágazati bontásban – a befektetések terén – az ipar áll az élen – az összes befektetések 81,4%-a oda irányul. Domináns a feldolgozóipar (79,3%). Ebből: élelmiszeripari- és dohánytermékek – 11,8%; fáfeldolgozás (bútorgyártás nélkül) – 14,7%; gépgyártás – 24,9%; textilipar – 6,4%; vegyipar – 3,2%; fémkohászat és vasáruipar – 1,3%; bányászat

– 0,3%; egyéb – 15,7%. A nem termelő szférában az összes befektetések mintegy 15%-a van jelen, melyek a következő mutatókkal rendelkeznek: kereskedelem – 2,9%; vendéglátás – 2,6%; közlekedés és hírközlés – 6,1%; ingatlan tulajdon – 5,1%; elektromos energia, gáz és víz – 1,8%. A beruházások elenyésző mennyisége irányul a mezőgazdasági szférába és erdőgazdálkodásba (0,7%) (2. ábra), ami sajnálatos, hiszen Kárpátalján szükség van a fejlesztésre, a modern technológiák, gépek, berendezések meghonosítására [8].

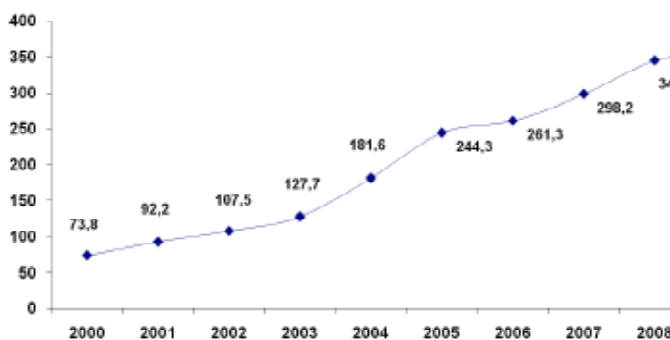

2. ábra. A Kárpátaljára érkező befektetések ágazati bontása [7]

Kárpátalja külkereskedelmi kapcsolatainak fejlődését jelentős mértékben befolyásolta a Kárpátaljai Szabad Gazdasági Övezet (Вільна Економічна Зона „Закарпаття”) létrehozása 1998-ban, mely a Tisza menti Csap térségét, az ungvári vasúti csomópontot, illetve a munkácsi repülőteret és környékét foglalja magába. Megalakulását elsősorban a külföldi működő tőke Ukrajnába való „csalogatása”, így új munkahelyek megteremtésének lehetősége, illetve az Európai Unióhoz való közelsége indukálta. Elsődleges célként az exportpotenciál növelését, a külkereskedelmi kapcsolatok fejlesztését jelölte meg, illetve a piaci infrastruktúra megteremtését gazdaságilag elmaradott régiókban. Területére, a külföldről behozott árucikkek után vámot és hozzáadottérték-adót nem kellett fizetni. 1999 januárjában életbe lépett az a törvény, mely tizenöt éves futamidővel kedvezményeket nyújtott azoknak a befektetőknek, akik 250 ezer USD fölötti tőkét ruháztak be Kárpátalján. A másik kedvezmény elnöki rendeletként lépett életbe: 30 éves futamidőt biztosított azoknak a beruházóknak, akik 1 millió USD-t fektettek be a Kárpátaljai Szabad Gazdasági Övezetbe. E két rendelet által nyújtott kedvezmények számos világcég kárpátaljai leányvállalatainak létrehozását eredményezték ezen a területen (pl. a Skoda, az Audi, a Flextronics vagy a Yazdaki Ukraine) [3].

A Kárpátaljai Szabad Gazdasági Övezet és Ukrajnában létrehozott más szabad gazdasági övezetek által nyújtott kedvezményeket azonban a Timosenkó-kormány 2005. április 1-jén megszüntette. Kérdéses lett az ukrán állam és az investorok együttműködésének átláthatósága. A külföldi befektetők elsősorban azt nehezményezték, hogy a 2005-ös módosítás mindenféle előzetes figyelmeztetés nélkül történt, ami Nyugat-Európában és egyáltalán a fejlett gazdasági világban teljesen szokatlan. A rendelet következtében a Kárpátalja

gazdaságába befektetett külföldi tőke mennyisége érzékelhetően csökkent (3. ábra), ami negatívan hatott a terület külkereskedelmi kapcsolatainak további kiszélesedésére, a térség gazdasági fellendülésére. Éppen ezért számos politikus, illetve szakember szorgalmazza a Kárpátaljai Szabad Gazdasági Övezet megújítását, az általa nyújtott vám- és adókedvezmények visszaállítását. Olekszander Ledida, Kárpátalja kormányzója felvetette a Kárpátaljai Szabad Gazdasági Övezet visszaállításának kérdését Viktor Janukovics államelnöknek, melynek kapcsán már megkezdődtek a tárgyalások. A számos nehézség ellenére a külföldi beruházók még mindig keresik a Kárpátalja nyújtotta lehetőségeket a közös vállalkozások terén. Csak a 2004–2010-es periódus között több világcég leányvállalata kezdte meg munkáját területünkön. Ilyen pl. a Jabil, a Bereg-kábel vagy az Eurocar [9].

3. ábra. Direkt külföldi beruházások Kárpátalja gazdaságába (millió USD) [8]

A területi megoszlást tekintve az elmúlt másfél évtizedben a külföldi beruházások legfontosabb célpontja az Ungvári járás volt, ahová a befektetések 19,3%-a irányult (66,4 millió USD). Csak maga Ungvár városa 50,5 millió USD-t kapott, ami az összbefektetések 14,7%-át jelenti. Ez a terület elsősorban az itt található képzett munkaerőnek és a viszonylag jól felszerelt vállalatoknak köszönhetően vonzza az investorokat. Hasonló okok miatt telepedett meg a külföldi tőke Munkács (43,8 millió USD, a befektetések 12,6%), illetve Beregszász városában (29,4 millió USD, a befektetések 8,5%-a). Szintén nagy mennyiségű beruházást kapott a Rahói (27,3 millió USD), a Nagyszőlősi (21,2 millió USD), illetve a Nagybereznai (18,0 millió USD) járás, ami a gazdag természeti erőforrások meglétének köszönhető. A legkevesebb külföldi tőkét az Ökörmezői (4,8 millió USD), Huszti (2,5 millió USD), illetve a Volóci (1,7 millió USD) járások kapták. Ez elsősorban az elavult infrastruktúrával, a korszerű felszereltség hiányával magyarázható [8].

A külföldi partnerekkel való együttműködés fejlődésének céljából 1979-ben megalapították a Kárpátaljai Kereskedelmi és Iparkamarát (KKIK), mely az elmúlt évek során 14 ország kamaráival, valamint a Kárpátaljai Eurorégióval kötött együttműködési megállapodásokat (összesen 40). Jelenleg a kamarai szolgáltatások köre többek között a következőket foglalja magában: piacelemzések, üzleti partnerek és szállítók felkutatása, partnerek felkutatása a beszállított nyersanyaggal való munkák elvégzéséhez, irodahelyiségek felkutatása, vállalat létrehozásában való közreműködés (szerződések, bejegyzés), különböző jogi szolgáltatások, az összes okmányfajták írásbeli fordítása 13 nyelvre, tolmácsolás üzleti rendezvényeken stb. [1].

Kárpátalja kedvező földrajzi elhelyezkedése, természeti kincseinek megléte, a lakosság magas fokú képzettsége, olyan perspektívákat rejtenek magukban, amit megfelelő

regionális politikával pozitívan használhatna ki. Így az a tény, hogy a terület az egyik legnagyobb európai formációnak, a Kárpátok Eurorégiójának tagja (a lemergi, az ivanofrankovszki és a csernivi területekkel egyetemben), már önmagában sok lehetőséget rejt magában. A Kárpátok Eurorégió az elsőként létrejött olyan régió, amely a korábbi keleti blokk országainak határ menti együttműködését fogja keretbe. A szervezet 1993. február 14-én alakult meg Debrecenben Lengyelország, Magyarország, Szlovákia és Ukrajna képviselőinek részvételével. Az együttműködéshez 1997 áprilisában Románia is csatlakozott (4. ábra) [2]. Létrehozásának célja az volt, hogy megfelelő szervezeti keretet biztosítson a tagoknak a határokon átnyúló együttműködések koordinálására, valamint hozzájáruljon egy gyorsabb regionális és gazdasági fejlődéshez, s természetesen a jószomszédi kapcsolatok kialakításához az érintett országok és népek között. Működésének finanszírozására hozták létre a Kárpátok Alapítványt. Jelenlegi területe 161 192 km², csaknem 16 millió lakossal [4].

Azonban, Kárpátalja gazdasági életének fellendülésében a Kárpátok Eurorégióhoz való tartozás jelenleg nem játszik nagy szerepet. Ennek több oka is lehet. Különös problémát jelentenek a tagországok eltérő vám-, pénzügyi és adórendelkezései, a régió belüli eltérő gazdasági feltételek és az ezekből adódó eltérő gazdasági fejlődés. Kárpátalján, mindezek mellett, az együttműködést a hosszadalmas és bonyolult határátkelési procedúrák, a gyenge pénzügyi rendszer és a bürokrácia is gátolja, valamint hiányoznak azok az intézmények, amelyek hitelek és kölcsönök formájában támogatnák a határokon átívelő beruházásokat [6]. A nagy euroregionális szervezetek helyett sokkal hatékonyabban tudnának működni a kisebb területet felölelő formációk, a város- város kapcsolatok, vagy az úgynevezett minirégiók, melyek tevékenységi köre a valós problémák kezelésére irányulnának. Ott, ahol a különböző országok régiói hasonló problémákkal küzdenek, érdekeik is egybeesnek, ugyanis a határon átívelő kapcsolatok mélyítése új lehetőségeket rejtenek magukban a térség gazdasági tevékenységének élénkítésére, a külföldi beruházások növelésére. Az befektetők számára Kárpátalja csábító lehetőségeket kínál a társadalmi-gazdasági szféra csaknem minden ágazatában, mert szomszédos az Európai Unió több tagállamával, viszonylag olcsó munkaerővel és gazdag természeti erőforrásokkal rendelkezik.

4. ábra. A Kárpátok Eurorégió tagjai [11]

A tanulmányban szereplő adatok elemzése alapján levonható a következtetés, hogy vidékünkön a beruházásokban jelentős visszaesés figyelhető meg, mely többek között a világban és Ukrajnában is érezhető gazdasági válsággal, illetve az ország politikai instabilitásával magyarázható. Kárpátalja gazdasági helyzetének kedvező fejlődése, a természeti és emberi erőforrások hatékonyabb kihasználása, a beruházási tevékenységek élénkítése érdekében a következőket javaslom:

- azoknak a jogszabályoknak a felülvizsgálatát, melyek a Kárpátalja Szabad Gazdasági Övezetre érvényesek, azzal a céllal, hogy kedvezőbb feltételeket nyújtsanak az itt működő vállalkozásoknak;
- biztosítani Kárpátalja kedvezőbb gazdasági arculatának kialakítását;
- a határ menti infrastruktúra európai szabvány szerinti kialakítását, azaz: a vámügyi eljárások egyszerűsített és rövidebb ideig tartó megvalósítását, a nemzetközi határátkelőhelyek modern technológiai berendezésekkel való ellátását;
- modern közlekedési infrastruktúra kiépítését, a kommunális gazdaság problémáinak megoldását (szennyvízelvezetés, vízellátás stb.);
- új gazdasági ágazatok létrehozását, valamint a meglévők korszerűsítését a rendelkezésre álló természeti erőforrások és a meglévő tudományos-technikai állomány figyelembevételével. A határ menti területek gazdasági komplexumának szerkezetátalakítását high-tech iparágak bevezetésével, illetve investíciók bevonását olyan konkrét projektekbe, melyek a gazdaság fejlődésére irányulnak;
- az agráripár fejlesztését, figyelembe véve a sík és hegyvidéki járások mezőgazdaságának sajátosságait, kihasználva a szomszédos országok gazdasági együttműködésének tapasztalatait.

IRODALOM

- Baranyi Béla: *Magyar-ukrán határrégió – Együttműködés az EU külső határán*. Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja, Debrecen, 2008. 205 p.
- Kárpátok Euro régió. A tanácsulések jegyzőkönyvei I–XXXIII. 1993–2005.
- Imre Gabriella: *Kárpátalja gazdasági fejlődésének perspektívái az Európai Unió keleti bővítésének tükrében*. Budapest, 2008. 81 p.
- Балян А.: *Міжрегіональне, транскордонне співробітництво України за умов розширення Європейського Союзу (на прикладі прикордонних регіонів України та Угорщини)*. Ліра, Ужгород, 2005. 320 p.
- Долишній М. І.: *Регіональні основи транскордонного співробітництва*. Регіональна економіка, Львів, 1997. p. 383 p.
- Жулканич О. М.: *Регіон в системі зовнішньоекономічних відносин на прикладі Закарпатської області*. Мистецька Лінія, Ужгород, 2001. 200 p.
- Інформаційно-аналітична довідка щодо розвитку міжрегіонального та транскордонного співробітництва в Закарпатській області у 2009 році. Ужгород, 2010.
- Статистичний щорічник Закарпаття за 2008 рік. Головне управління статистики у Закарпатській області. Ужгород 2009. 570 p.
- <http://ua-reporter.com/novosti/86916>
- <http://www.carpathia.gov.ua/ua/156.htm>
- <http://zakarpattya.net.ua/Economy/>